

Fietstocht 1: Assen en de Drentsche Aa (35 km)

Met Assen als startpunt ontdekken we de geschiedenis van Rolde, Anloo en het prachtige stroomdallandschap van de Drentsche Aa.

De Brink in Assen

We starten op de Brink in Assen. Het Drents Museum en het Drents Archief bewaren hier de sporen van het klooster waar de stad haar bestaan aan te danken heeft (12). We fietsen naar het oosten, richting Rolde. Vlak buiten Assen begint het stroomdallandschap van de Drentsche Aa, een bijzonder natuurgebied. Op de weg tussen Assen en Rolde passeren we de Drentsche Aa, op het punt waar sinds jaar en dag de uitspan-

Rolde: kerk en hunebed

ning De Aanleg ligt. Even daarna ligt aan de linkerhand een aantal prehistorische grafheuvels. In het centrum van Rolde (pleisterplaats 1) staat de middeleeuwse Jacobskerk, die lang het godsdienstige en bestuurlijke centrum van de streek was (14). Achter het kerkhof bij de kerk liggen twee grote hune-

De St. Magnuskerk in Anloo

bedden verscholen (1). Via Anderen voert de tocht naar Anloo met haar prachtige St. Magnuskerk uit de twaalfde eeuw. Ten noorden van Anloo liggen in het natuurreservaat Het Kniphorstbos drie grafheuvels (2). We rijden vervolgens naar het

Anloo: grafheuvel op de Galgenberg

westen door de mooie dorpen Gasteren, Oudemolen, Taarlo en het gehucht Ubbena en komen aan in Zeijen. In zuidelijke richting fietsend passeren we het Zeijerveld, dat pas in het

Ploegen op het Zeijerveld (1915)

begin van de twintigste eeuw werd ontgonnen (34). Ten slotte volgen we de Drentsche Hoofdvaart in oostelijke richting (24) en komen we weer aan in het centrum van Assen (pleisterplaats 2).

Een volledige routebeschrijving vindt u op
www.mijnleven.me

Historische pleisterplaatsen

* Pleisterplaats 1

Rolde door de eeuwen heen

Rolde, tegenwoordig een plezierig forensendorp met rond de vierduizend inwoners, heeft een lange geschiedenis. De twee grote hunebedden en de vele grafheuvels in de omgeving verraden dat deze plek al duizenden jaren wordt bewoond. In historisch opzicht komt Rolde ongeveer achthonderd jaar geleden in beeld: dan worden de voorgangers van de huidige, vijftiende-eeuwse Jacobskerk gebouwd.

In de middeleeuwen vervult Rolde een belangrijke centrumfunctie, lang voordat het nabij gelegen Assen die rol overneemt. Dat komt nu nog tot uiting in het wegenpatroon en in de ligging van de omringende akkers, die tot in de verre omtrek georiënteerd zijn op de toren van de Jacobskerk. Tot in de zeventiende eeuw vinden in deze kerk de rechtszittingen plaats van de Etstoel (zie venster 10). Johan Picardt, de eerste Drentse historicus, is hier tussen 1644 en 1648 predikant (zie venster 16).

Daarnaast staat Rolde bekend om de Balloërkuil, net even buiten het dorp. Dit zou in vroeger tijden de vergaderplaats van de Etstoel zijn geweest. Maar of dat historisch juist is, is maar zeer de vraag.

Nagespeelde rechtszitting in de Balloërkuil

* Pleisterplaats 2

Assen, van klooster tot stad

Van der Feltzpark, Assen

Assen is tegenwoordig een snel groeiende moderne stad. Maar in tegenstelling tot veel dorpen in de omgeving heeft zij geen lange geschiedenis. In 1260 wordt op de plaats van de huidige Brink een nonnenklooster gebouwd. Hiervan zijn nog enige restanten zichtbaar in het Drents Museum en het Drents Archief. Tot de reformatie blijft het stil. Dan, in 1600, vestigt het nieuwe College van Gedeputeerden zich in het leegstaande klooster (zie venster 15).

Langzaam groeit Assen, maar het is nog altijd een kleine plaats op het moment dat Lodewijk Napoleon in haar 1809 stadsrechten verleent. De fraaie herenhuizen in en rond het centrum weerspiegelen de hierop volgende groei en welvaart. Jammer genoeg is veel van het oude centrum in de loop der jaren verdwenen. Maar wie langs de Vaart of over de Beilerstraat wandelt, begrijpt waar Assen haar bijnaam 'Stad van paleizen' aan te danken heeft.

Fietstocht 2: Een rondje Noord-Drenthe (55 km)

Onder de rook van Groningen ligt het verrassende Noord-Drentse landschap. Op onze fietstocht vinden we sporen van de lange geschiedenis van dit gebied. Maar ook het meer recente verleden heeft zijn stempel op deze streek gedrukt.

De kerk in Vries

De tocht begint bij de kerk in het centrum van Vries (**pleisterplaats 1**). Vries behoort tot de oudste dorpen in Drenthe; vanuit deze plaats werd het christendom in de vroege middeleeuwen verspreid (**6**). Vanuit Vries fietsen wij langs het mooie plaatsje Donderen naar Peize en vervolgens naar Roden. Tot de Tweede Wereldoorlog was Roden een klein dorp. Daarna is de plaats als forensengemeente van Groningen fors gegroeid

Havezate Mensinge

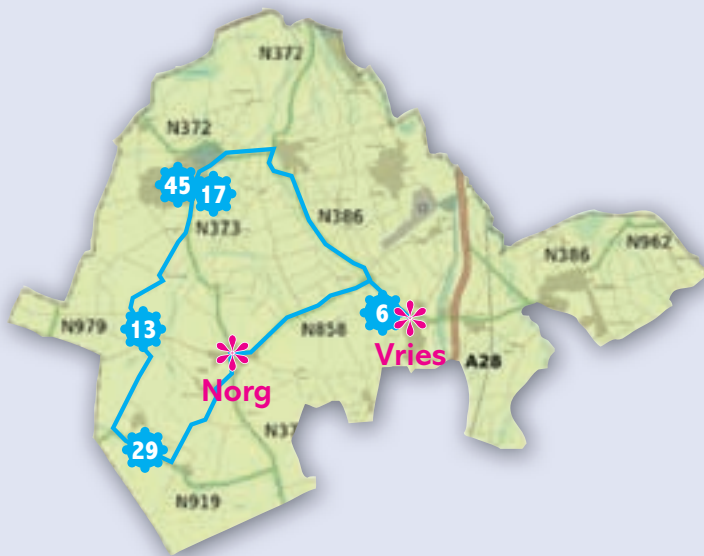
(**45**). Een bezoek aan de havezate Mensinge, waarvan de historie teruggaat tot de veertiende eeuw, is zeker de moeite waard (**17**).

Hierna gaat de tocht zuidwaarts naar het dorpje Een. Hier ligt de gerestaureerde Zwartendijksterschans. De schans werd

De Zwartendijksterschans

gebouwd tijdens de Tachtigjarige Oorlog (**13**). Toen was de weg die zij bewaakt een belangrijke verbindingroute naar Friesland. Dan komen wij aan in Veenhuizen, dat in het begin van de negentiende eeuw door de Maatschappij van Weldadig-

Veenhuizen: het gevangenis-museum

heid werd gesticht als verbeteringsoord voor landlopers en armen (**29**). Het werd toen ook wel 'Hollands Siberië' genoemd, vanwege de uitgestrektheid en woestheid van het nog

Veenhuizen: het gesticht voor kinderen

onontgonnen gebied. Veenhuizen is tot op de dag van vandaag in gebruik als penitentiaire inrichting. Ten slotte fietsen we via Westervelde en Norg (**pleisterplaats 2**) terug naar Donderen en Vries.

Een volledige routebeschrijving vindt u op
www.mijnleven.me

Historische pleisterplaatsen

* Pleisterplaats 1

Vries, een eeuwenoude pleisterplaats

Vries ligt op de oude weg van Groningen naar het zuiden. Al in de achtste eeuw stond op de plek van de huidige kerk een houten kerk. Het is waarschijnlijk dat deze plek al veel eerder werd bewoond.

Het centrum van Vries is een beschermd dorpsgezicht, met fraaie Saksische boerderijen. Daar vindt men de huidige kerk uit de elfde eeuw. Daarmee is deze kerk één van de oudste van Drenthe. De Romaanse kerktoren werd een eeuw later gebouwd. Het imposante gebouw geeft al aan dat Vries een belangrijke plaats was in deze periode: zo was het de oerparochie van Noordenveld.

Maar ook in later tijd zorgde de ligging van Vries voor groei van het dorp. In de zeventiende eeuw was het een pleisterplaats voor de postkoetsenroute Groningen-Amsterdam. In de negentiende eeuw zorgden de aanleg van het Noord-Willemskanaal en de spoorlijn Zwolle-Groningen voor nieuwe bedrijvigheid. Ten slotte heeft de aanleg van de A28 er in de twintigste eeuw toe geleid dat Vries een typische forensengemeente is geworden. Gelukkig heeft ze haar oorspronkelijke dorpse karakter niet verloren.

Detail van de kerk in Vries

* Pleisterplaats 2

Norg: oud en modern tegelijk

Door haar ligging tussen Assen en Groningen heeft Norg tegenwoordig het karakter van een forensenplaats. Ook de toerist weet Norg te vinden: het dorp is omgeven door talrijke bossen, die rond 1900 op de toenmalige heidevelden zijn aangeplant. Veel ouder is het Norger Holt, dat tot de oudste bossen van ons land wordt gerekend.

Het gebied rondom Norg is een prachtig esdorpenlandschap. Oorspronkelijk was Norg ook een typisch Drents esdorp, waarvan zijn vijf brinken nog getuigen. Op de Brink staat de St. Margarethakerk uit de dertiende eeuw. Op dezelfde plek stond eerder een houten kerk, hier is de doopvont uit de twaalfde eeuw van bewaard gebleven.

Maar Norg leeft niet alleen in het verleden. Even ten noorden van het dorp ligt Langelo. Hier bevindt zich een enorme ondergrondse gasopslagplaats om te kunnen voldoen aan piekbehoeften in de winter. Zo laat de ontsluiting van de Groningse gasvoorraden in de jaren 1960 zich ook merken in Drenthe, al is veel moeite gedaan om dit grote industriële complex harmonisch in te passen in het Drentse landschap.

Gasopslag in Langelo

Fietstocht 3: Een verkenningstocht vanuit ons enige kasteel (60 km)

Coevorden bezit het enige kasteel dat Drenthe rijk is. Een kasteel met een rijke militaire geschiedenis, vanaf de middeleeuwen tot het rampjaar 1672. Vanuit Coevorden fietsen we langs Oosterhesselen en Zweeloo naar Orvelte en weer terug.

Het kasteel van Coevorden

Beginpunt is het kasteel van de vestingstad Coevorden (8, 13; pleisterplaats 1). Dan fietsen we naar Oosterhesselen. Deze plaats was in de eerste helft van de twintigste eeuw verkeers-technisch belangrijk als knooppunt van twee tramwegen (36).

Trams in Oosterhesselen (1936)

Ten oosten van Oosterhesselen ligt de havezate De Klencke, één van de vijf nog bestaande havezaten in Drenthe. Vervolgens gaat de tocht naar Zweeloo, in de negentiende eeuw een geliefd dorp bij kunstenaars als Vincent van Gogh en Max Lieberman (32). Dit maakt dit kunstenaarsdorp tot een belangrijk cultureel erfgoed. In 2009 wordt Zweeloo daarom

Arbeiders tijdens de werkverschaffing

voorgedragen als lid van de 'European Federation of Artists Colonies'. Zweeloo is ook bekend als vindplaats van het graf van de 'prinses van Zweeloo', een rijk graf uit de vijfde eeuw van onze jaartelling. Hierna passeren we Witteveen. Hier vond vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw een grootschalig ontginnings-

Orvelte in vroeger tijden

project plaats in het kader van de werkverschaffing (38). Dan door naar Orvelte, een pittoresk gerestaureerd esdorp, waar we een indruk kunnen krijgen van het dagelijkse huiselijke leven en de landbouw in de negentiende eeuw (20; pleisterplaats 2). Bij de restauratie is men uitgegaan van de situatie in 1830. We fietsen terug naar Coevorden via Sleen met haar mooie kerk uit het begin van de vijftiende eeuw, Erm en Dalen.

Een volledige routebeschrijving vindt u op
www.mijnleven.me

Historische pleisterplaatsen

* Pleisterplaats 1

Coevorden

Coevorden was eeuwenlang de Drentse vestingstad bij uitstek, en het militaire centrum van de landstreek. Dat blijkt wel uit haar kasteel en uit wat er nog resteert van de stadsverdediging. Het eerste houten kasteel moet rond het jaar 900 zijn gebouwd, op een plek die vanuit het zuiden de enige toegang bood naar het noorden – het omringende gebied bestond uit ontoegankelijk hoogveen.

Het is dan ook geen toeval dat in 1227 in de omgeving van Coevorden de beroemde Slag bij Ane plaatsvond. Bij deze slag dolven de ridders van de bisschop van Utrecht het onderspit tegen de verenigde Drenten, onder aanvoering van de kastelein (burggraaf) van Coevorden. De vestingstad was niet altijd zo fortuinlijk. In de periode daarna werd Coevorden meerdere malen veroverd, de laatste keer in 1672 door de bisschop van Münster.

Toen het hoogveen in het zuiden van Drenthe eenmaal was afgegraven, verloor Coevorden haar strategische positie. In 1854 werd het garnizoen teruggetrokken. Toch zien wij op een wandeling door het centrum nog altijd het militaire verleden van het stadje: een deel van de verdedigingswerken is behouden, het kasteel is fraai gerestaureerd. Maar wie echt een goede indruk wil krijgen van het verleden van deze fascinerende stad, bezoekt het museum in de gebouwen van het voormalige Arsenaal.

Maurits belegert Coevorden (1592)

* Pleisterplaats 2

Orvelte

Orvelte is een oorspronkelijk, goed behouden Drents esdorp. Tegelijkertijd is het een prachtige reconstructie van zo'n dorp rond 1830, een reconstructie met een vleugje fantasie. Zo is een aantal gebouwen afkomstig van andere locaties en hier herbouwd. Helemaal origineel is het dorp dus niet. Maar wie een indruk wil krijgen van het dorpsleven rond die tijd mag Orvelte niet missen. Hoewel het duidelijk is ingesteld op grote aantallen toeristen is het geen 'museumdorp': de meeste huizen worden bewoond.

Sinds 1967 is Orvelte een beschermd dorpsgezicht. Er zijn onder andere een dorpscafé, een winkel, een aantal boerderijen, een smidse, klompenmakerij en houtzagerij te zien. Ten slotte staat er ook een tolhuis, ter herinnering aan het feit dat tot in de twintigste eeuw veel wegen in Nederland tol hieven.

Wat Orvelte bijzonder maakt, is ook het omringende landschap. Een wandeling rond het dorp laat zien hoezeer het Drentse esdorp verweven was met de natuur waarvan het afhankelijk was.

Orvelte

Fietstocht 4: Emmen en het veen

Wie bij Drenthe alleen denkt aan uitgestrekte bossen en heidevelden heeft voor een deel gelijk. Maar dat is niet het hele verhaal. Drenthe is ook: bittere armoede in het verleden, en hard werken om de omstandigheden naar je hand te zetten. Zuidoost-Drenthe is daar een goed voorbeeld van.

Het Noorder Dierenpark in Emmen

Emmen is het uitgangspunt voor onze fietstocht door Zuidoost-Drenthe en omgeving (pleisterplaats 1). Het is nu een moderne, industriële stad. Ten zuiden van het centrum bevinden zich talrijke bedrijfsterreinen (41). Maar zo is het niet altijd geweest. Voor de Tweede Wereldoorlog was het een dorp op de zuidpunt van de Hondsrug, waar tijdens de dertiger jaren van de vorige eeuw armoede heerste (37).

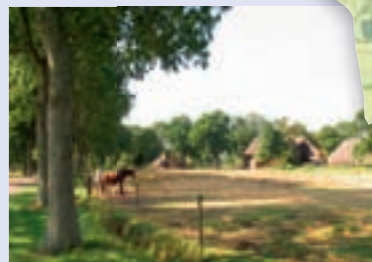
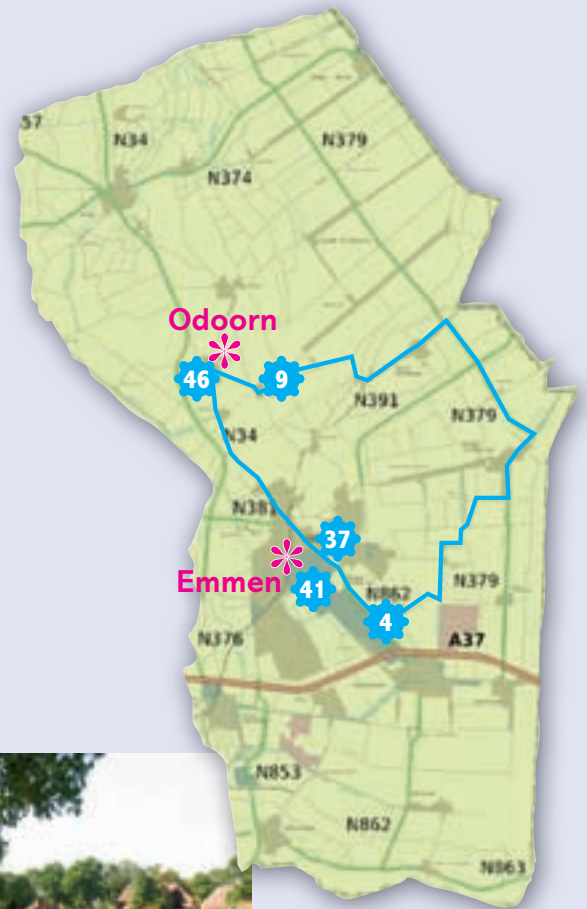
Een plaggewoning tussen Odoorn en Emmen

Dwars door de industrie fietsen we nu naar Nieuw-Dordrecht, oorspronkelijk een verveningsdorp uit het midden van de negentiende eeuw. De plaats is beroemd door de prehistorische

Een prehistorische veenweg in de omgeving van Valthe

veenweg (4): een met stammen belegd pad door het onbegaanbare hoogveen dat rond 2500 v. Chr. werd gebouwd. Hoe lang het pad oorspronkelijk was is onbekend, maar inmiddels is ongeveer achthonderd meter blootgelegd.

Valthe

We fietsen door het afgegraven veen naar Emmer-Compascuum, dichtbij de grens met Duitsland. Oorspronkelijk was ook dit een verveningsdorp. De toevoeging “Compascuum” betekent “gemeenschappelijke weide”. Dan gaat het via Nieuw-Weerdinge naar Valthe: uit het veen, op het zand. Het hoogte-

Hunebed D36 bij Valthe

verschil is opmerkelijk. Valthe is een schoolvoorbeeld van een Drents esdorp (9). De weg gaat verder naar Odoorn, een populaire bestemming, midden in uitgestrekte bossen (46, pleisterplaats 2). Ten slotte keren wij weer terug naar Emmen.

Een volledige routebeschrijving vindt u op
www.mijnleven.me

Historische pleisterplaatsen

* Pleisterplaats 1

Emmen

Wie Emmen voor het eerst bezoekt, reageert misschien verbaasd. Waarom zo'n grote stad in het zuidoosten van Drenthe, waar je kleine dorpen zou verwachten? Het antwoord ligt in de periode van de wederopbouw, de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Tot die tijd groeide Emmen gestaag door de turfwinning. Maar na de oorlog had turf als energiebron geen toekomst meer en raakte de streek in de problemen. Daarom wees de overheid Emmen aan als ontwikkelingsgebied. Dankzij die steun kon de stad zich ontwikkelen tot het industriële regionale centrum dat het nog altijd is.

Omdat Emmen zich in korte tijd explosief heeft ontwikkeld lijkt het op het eerste gezicht weinig historische elementen te kennen. Maar dat is schijn. De nieuwbouw in wijken als Angelslo was in de jaren vijftig van de vorige eeuw internationaal baanbrekend. Een dergelijk grootschalig, mensviendelijk concept was tot die tijd nog niet eerder gezien. Ten westen van de stad, achter de nieuwbouw van het Noorder Dierenpark, geven het landschap en de verspreide boerderijen nog een indruk van het vroegere Emmen: een typisch Drents esdorp. In de stad zelf zijn enkele markante historische gebouwen te bewonderen, zoals de synagoge uit 1878 (Julianastraat). Het kantongerecht uit 1855 (Hoofdstraat) is opmerkelijk. Het is duidelijk beïnvloed door Indische koloniale architectuur, en dat is vrij uniek voor Drenthe.

Het centrum van Emmen

* Pleisterplaats 2

Odoorn

Odoorn ligt midden in uitgestrekte bossen. De boswachterij Odoorn is ongeveer achthonderd hectare groot. Zoals bij de meeste natuur in Drenthe is ook hier niet alles wat het lijkt: oorspronkelijk waren dit woeste heidevelden, die vanaf 1911 zijn beplant. Cultuurhistorisch interessant is daarom het huidige schapenpark van 250 hectare. Daarmee wordt geprobeerd het 'oorspronkelijke' landschap weer terug te brengen. Zo kijkt iedere generatie weer anders tegen het verleden aan!

Odoorn ontstond in de vroege Middeleeuwen op de Hondsrug: het hogere, droge gebied tussen het omringende hoogveen. Het lag op de enige weg tussen Coevorden en Groningen. Het dorp bezit uiteraard een kerk, gedeeltelijk nog uit de twaalfde eeuw maar behoorlijk gewijzigd door brand en nieuwbouw in de negentiende eeuw. Interessant zijn de kerkmuren: die bestaan voor driekwart uit bewerkte zwerfkeien.

De zwerfkeien speelden nog een andere rol in het dorp. In de Hoofdstraat staat het voormalige werkhuis. Zoals in meer Drentse gemeenten konden de armen er in de negentiende eeuw iets bijverdienen in de keienklopperij met het op maat hakken van zwerfstenen. Zeer zware arbeid, maar een alternatief was er, zeker in de winter, meestal niet.

Het Eppiesbergje, een prehistorische grafheuvel in de omgeving van Odoorn

Fietstocht 5: Op pad in Zuidwest-Drenthe (70 km)

Zuidwest-Drenthe is een gebied van uitersten: wij fietsen langs de rustige bossen van het Drents-Friese Wold, zien de sporen van de enorme inspanningen van de Maatschappij van Weldadigheid in de negentiende eeuw, en bereiken ten slotte Meppel, van oudsher het drukke handelscentrum van de streek.

De Drentsche Hoofdvaart bij Diever

Vanuit Dwingeloo, bekend door zijn heidegebied en de radio-telescoop (48) vertrekken we naar Diever (7). Van daaruit rijden we door naar Wapse en komen aan in Vledder. Het dorp zelf stamt uit de latere middeleeuwen. Tussen Vledder en Doldersum ligt het grootste grafheuvelveld van ons land (2).

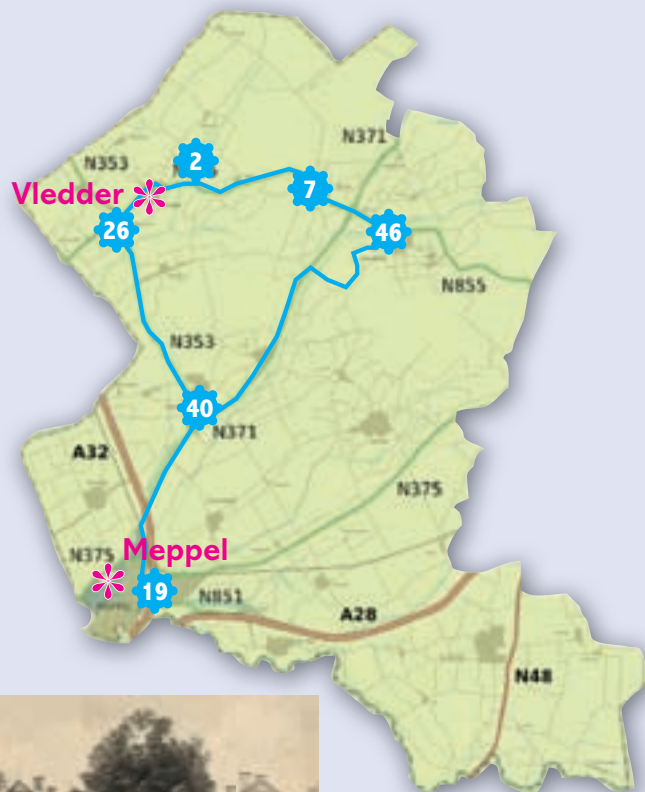
Dwingeloo: restauratie van een grafheuvel

Hieruit blijkt dat dit gebied al duizenden jaren wordt bewoond. In Vledder zijn een aantal musea te bezoeken (pleisterplaats 1).

Diever: ingang van de kerk

Dan bereiken wij Frederiksoord. In het dorp en in museum De Koloniehof zijn de gebouwen en voorwerpen van de voormalige kolonie te zien. De Maatschappij van Weldadigheid stichtte deze kolonie in 1818 om het proletariaat uit de grote steden

Koloniehuisjes in Frederiksoord

door arbeid van een uitzichtloos bestaan te 'bevrijden' (26). Van Frederiksoord gaat de weg naar Havelte. Dit dorp bezit een kerk uit de veertiende eeuw, en bij de Havelterberg net buiten het dorp liggen een paar hunebedden. Bij Havelte lag het 'Flietherhorst Havelte', vanaf 1942 gebouwd door de Duitse bezetter, maar nooit operationeel geworden (40).

Te werk gestelde joodse gevangenen in Havelte tijdens de Tweede Wereldoorlog

We verlaten Havelte, en fietsen langs de Drentsche Hoofdvaart naar Meppel (19, pleisterplaats 2). Na ons bezoek aan Meppel fietsen we in noordelijke richting langs de Drentsche Hoofdvaart naar het vertrekpunt Dwingeloo.

Een volledige routebeschrijving vindt u op
www.mijnleven.me

Historische pleisterplaatsen

* Pleisterplaats 1

Vledder, dorp van musea

Vledder, een rustig dorp met zo'n tweeduizend bewoners, telt maar liefst drie musea: het Museum voor hedendaagse grafiek en glaskunst, het Museum voor Valse Kunst, en het Miramar Zeemuseum. Het gebied heeft een lange geschiedenis, ook de Tweede Wereldoorlog heeft haar sporen hier achtergelaten. Tot 1942 bevond zich bij Vledder een werkkamp voor Joodse mannen, die in opdracht van de Duitse bezetter het Vledderveld in cultuur moesten brengen. In dat jaar werd het kamp gesloten en werden de mannen overgebracht naar kamp Westerbork. Na de oorlog werd het werkkamp niet meteen opgedoekt. Er zijn nog enige tijd dienstweigeraars tewerkgesteld.

Vledder: kantoor van de Nederlandse Heidemaatschappij tijdens de Tweede Wereldoorlog

* Pleisterplaats 2

Meppel, altijd bedrijvig

De oorsprong van Meppel ligt in de vroege middeleeuwen: de eerste vermelding van de plaats stamt uit 1142. Door haar gunstige ligging werd het in de loop van de vijftiende eeuw de belangrijkste handelsplaats in Drenthe. De stad bloeide ook in cultureel opzicht. Zo was Meppel in de zeventiende eeuw een aantal jaren de woonplaats van de bekende cartograaf Cornelis Pijnacker. De stad kent een lange grafische traditie. Nog altijd is hier een aantal grafische bedrijven en uitgeverijen gevestigd. Een bezoek aan het Drukkerijmuseum is zeker aan te bevelen. Hoewel Meppel tegenwoordig een vrij modern karakter heeft, zijn er in de bedrijvige stad vele plaatsen te vinden waar het verleden spreekt: bijvoorbeeld de voormalige stadswaag uit 1617, de Grote- of Mariakerk uit de vijftiende eeuw, en het voormalig raadhuis dat in 1831 werd gebouwd.

De Mariakerk in Meppel